

будь-яких ситуаціях. "Освіта XXI століття, - це освіта для людини. Її стрижень - розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості яка здатна до самоосвіти і саморозвитку вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни" [3, с. 6]. Забезпечити реалізацію цих вимог повинна особистісно-орієнтована освіта. Спектр методик і технологій, що складають її зміст досить широкий: технологія саморозвивального навчання, проектно-пошукова технологія, самостійний спосіб навчання за індивідуальними програмами, технологія модульного та модульно-розвивального навчання, проектні технології, технології проблемного навчання, сугестивні технології, продуктивна освіта, особистісно-орієнтоване розвивальне навчання, інтерактивні технології та деякі інші. Особистісно-орієнтована освіта базується на таких засадах: метою освіти є становлення особистості; педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації і демократизації; студент є суб'єктом навчальної діяльності; в основі навчання лежить позитивна Я-концепція особистості; навчання на основі успіху. Таким чином, можемо виділити спільні ознаки методик і технологій, які забезпечують реалізацію принципів особистісно-орієнтованої освіти у організації самостійної навчальної роботи студент. Сучасні освітні технології відображають особливості фахової підготовки; необхідності практичної орієнтації усієї системи підготовки фахівців, які матимуть не тільки знання, а й уміння та навички; індивідуальні переваги, багатоаспектність; перспективність.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности. — М., 1980.
2. Акопов Г. В. Социальная психология высшего образования. — Самара, 1993.
3. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. — М., 1980.
4. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход. — М., 1991.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология. — М., 1999.

УДК 378.7:18:37.01

Смікал В.О.

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (ДР. ПОЛ. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.)

В статті дається аналіз структури національного образования, розкривається питання розвитку художественного образования и эстетического воспитания учащихся в единстве с образовательными процессами.

На сучасному етапі стрімкої глобалізації суспільства і розвитку сучасних технологій особливо гостро відчувається потреба в підвищенні ролі гуманітарної освіти. У спрямуванні її на розкриття духовного потенціалу людини. Нова парадигма освіти передбачає не лише набуття певного обсягу знань і вмінь в галузі мистецтва, а й використання їх у своїй творчій діяльності. Для певного вирішення творчих завдань необхідним є використання творчих здобутків митців минулого. Педагогіка передбачає використання цінностей, які сьогодні є надбанням загальнолюдської культури.

Глибокі соціальні зміни, які відбувалися в умовах розвитку капіталізму, суттєво вплинули на систему національної освіти. Зростає загальна кількість навчальних закладів, урізноманітнюються їх типи. Структура освіти залишається практично без змін: вищу освіту надають університети, Духовні академії; середню — ліцеї, гімназії, інститути, кадетські корпуси, учительські та духовні училища, спеціальні професійні училища.

Найбільш розповсюдженим типом навчальних закладів були гімназії, діяльність яких керувалась "Статутом гімназій і прогімназій". У ньому вказувалось, що готувати шкільну молодь до університетської освіти можуть лише ті навчальні заклади, в яких викладаються давні мови — латинська та грецька. Наголошувалась також необхідність поповнення викладацького складу гідними і здібними фахівцями, для чого підвищувалась заробітна плата всім учителям, вихователям, інспекторам, директорам. З цією метою було прийняте рішення щодо нормальної кількості учнів у кожному класі, яка мала не перевищувати норму в 40 осіб. Тих, хто не виявив успішності у навчанні протягом двох років, виключали з гімназії. Позитивним було рішення про скасування прав вступу до гімназій, обмежених раніше соціальним походженням.

У цей період з'явилися й інші важливі документи, що сприяли вдосконаленню діяльності навчальних закладів. Так, у 1872 році видається "Положення про міські школи", що належали до другої ланки початкової освіти і поділялись на однокласні, двокласні, трикласні і чотирикласні заклади. Повний курс навчання тривав шість років з обов'язковим викладанням таких предметів, як рисування, малювання і співи, на які виділялося три години на тиждень.

В 1874 році видається "Положення про початкові народні училища", що були першою ланкою початкової освіти, яка охоплювала церковно-парафіяльні школи (духовне відомство) і парафіяльні школи (відомство Міністерства народної освіти). У цих школах, що утримувались на державні та громадські кошти, також викладалися предмети мистецького циклу, хоч і з певним обмеженням та вказівкою: "там, де це є можливим".

У "Статуті реальних шкіл", який виходить у 1888 році, зазначалося, що ці заклади спрямовані на загальну освіту юнацтва, що має задовольнити практичні потреби набуття технічних знань. Утім у шестикласному навчальному курсі викладались також малювання і співи, а заняття з музики і танців проводились для всіх бажаючих.

Із збільшенням у 1856 році кількості відкритих навчальних закладів набуває розвитку жіноча освіта, якої майже не було до другої половини ХІХ століття (крім поодиноких інститутів шляхетних дівчат). У Києві першою державною жіночою гімназією стає Фундуклеївська, що відкривається в 1859 році. Оскільки вона не могла задовольнити потребу в освіті всіх бажаючих, з'являються численні приватні жіночі гімназії.

Розширення межі навчальних закладів, для викладання в яких потрібні були досвідчені фахівці, сприяло виникненню спеціальної педагогічної освіти, зокрема вчительських семінарій. Як правило, вони готували вчителів для сільських училищ. Кількість вихованців мала бути не більшою, ніж сто осіб, представників будь-яких верств населення, але неодмінно православного

віросповідання. Після закінчення навчання семінаристи одержували свідоцтво на звання вчителя початкових сільських училищ. Надання стипендій з державної скарбниці зобов'язувало їх працювати за направленням Міністерства народної освіти не менш, як чотири роки. Інакше вимагалось повернення Міністерству грошей, витрачених на навчання.

Першою в Україні було відкрито вчительську семінарію в Києві 22 жовтня 1869 року. Спочатку вона називалася педагогічною школою, а потім набула статусу семінарії, яка готувала вчителів для Київської, Волинської і Подільської губерній. В 1872 році було прийнято рішення про перенесення

Київської учительської семінарії до Коростишева Радомишльського повіту Київської губернії. Це пояснювалось намаганням уряду наблизити педагогічні навчальні заклади до провінційних міст.

За статутом курс навчання в учительських семінаріях спочатку тривав три роки. В ньому велика увага приділялась естетичному вихованню і мистецькій освіті учнів.

Крім учительської семінарії, педагогічну освіту можна було отримати в університеті св. Володимира, де було запроваджено короткотривалі педагогічні курси (одно- і дворічні). Педагогічна кваліфікація надавалась після складання спеціальних іспитів у самому університеті або при Управлінні Київського учбового округу. В жіночих гімназіях також останній восьмий клас був педагогічним. На початку XX століття мережа спеціальних навчальних закладів такого профілю ще поширюється. Причому скрізь залишається обов'язковим викладання предметів мистецтва.

У 1907 році при Київському Фребелівському товаристві було засновано педагогічний інститут, програма якого охоплювала 14 дисциплін. Інститут готував керівників і вихователів шкіл та дитячих садків. Згодом відповідно до нового статуту курс навчання збільшився до трьох років, а кількість предметів — до 40. Вихованки інституту також широко прилучалися до різновидів мистецтва. Наприклад, у чотирьох-річних жіночих вчительських семінаріях, які починають відкриватися 1908 року, урокам співу відводилося вісім годин на тиждень.

Важливим чинником мистецької освіти і художньо-естетичного виховання учнівської молоді було й похвалення культурного життя того часу.

Вагоме місце належало театру, який сприяв не тільки культурному, а й суспільному розвитку України. Так, з середини XIX століття репутацію відомого театрального міста набуває Київ. На гастролі до нього прагнули дістатися кращі актори російської імперії, а також далеких зарубіжних країн.

У 1868 році француз Огюст Бергоньє засновує в Києві свій театр, в якому виступали різні театральні колективи. 80-ті роки позначені відкриттям національних українських драматичних труп.

Одним із перших українських театрів став театр у Львові під проводом О. Бачинського, який підтримувала культурно-просвітницька спілка "Руська бесіда". Подальший етап становлення української драматургії пов'язаний з іменем М. Кропивницького, історична заслуга якого полягає у створенні в 1882 році першого професійного театру в Єлисаветграді. Мистецьку трупу М. Кропивницького називали театром корифеїв, бо до неї входили зірки світової сцени: М. Заньковецька, брати Тобілевичі (І. Карпенко-Карий, М. Садовський, П. Саксаганський). З часом артистична трупа ділиться на дві, одну з яких очолює М. Кропивницький, а другу — М. Старицький. Обидві набули широкого розголосу і слави не лише в Україні, а й далеко за її межами. Театральна критика характеризувала їх як найкращі в Європі. На їх сцені йшли й оперні постанови, зокрема одна з перших українських опер "Катерина", написана за сюжетом Т. Шевченка композитором М. Аркасом.

У 1891 році в Києві починає діяти театр, заснований талановитим режисером М. Соловцовим. Цей театр був взірцем сценічної культури, вирізнявся високохудожнім репертуаром і набув широкого розголосу. У 1898 році театр переходить до нового приміщення, спеціально побудованого для нього. (Тепер тут працює славний український театр ім. І. Франка). В контексті цієї роботи цікаво відзначити, що цей театр неодноразово виступав у різних навчальних закладах на прохання їхніх директорів. Кошти, вилучені із спектаклів, витрачалися на забезпечення незаможних студентів.

Видатною подією в культурному житті Києва стало організоване за ініціативою М. Лисенка і М. Старицького урочисте відзначення сторічного ювілею першого видання поеми "Енеїда" І. Котляревського. Воно перетворилося на справжнє національне свято.

На початку другої половини XIX сторіччя набувають популярності концерти відомих зарубіжних музикантів. В Україні виступають Ліст, Гензельт, Дрейшок, Шульгоф та багато інших гастролерів, які знайомлять слухачів з кращими зразками західноєвропейської музики. Під їх впливом створюються перші національні музичні гуртки, що відіграють значну роль у розвитку української художньої культури. На їх основі створюється "Філармонічне товариство".

В жовтні 1863 року в приміщенні жіночої Фундуклеївської гімназії відкривається Відділення Російського Музичного Товариства (РМТ). Діяльність цього відділення була спрямована на організацію концертів для широкого кола слухачів, у тому числі для учнівської молоді.

За ініціативи Київського відділення РМТ у 1868 році засновується одна з перших музичних шкіл, в якій було п'ять класів: гри на фортепіано з вивченням методики викладання; скрипкової гри; гри на віолончелі; клас співу; клас теорії музики. Згодом навчання музиці доповнилося класом гри на кларнеті. Ця школа остаточно ствердила становлення в Україні професійної музичної освіти.

Набувають свого розвитку приватні музичні школи. Так, вихованка музичного училища З. Худякова у 1887 році відкриває "Курси початкової музичної освіти" з класами фортепіано, елементарної теорії музики, співу і скрипки. В 1893 році починає діяти Музична школа М. Тутковського, в якій викладається найбільш повний з усіх класів курс музичних дисциплін.

У 1893 році викладач музики при Київському інституті шляхетних дівчат С. Блюменфельд відкриває музичну школу, до якої мали право поступати всі діти, яким виповнилося сім років. Програма школи передбачала викладання гри на фортепіано, скрипці та інших музичних інструментах, теорії музики, сольфеджіо, сольного і хорового співу та гри в ансамблі. Курс навчання тривав чотири роки. З листопада 1893 року при музичній школі почали діяти драматичні курси, а з лютого 1897 року — оперний клас.

Відомою була і музична школа М. Лесневич-Носової. До неї поступали учні, яким було не менш, ніж десять років. Крім предметів, що викладалися в усіх інших школах, навчальним планом передбачалось вивчення гармонії, контрапункту, музичних форм, історії музики, інструментовки, естетики, методики викладання гри на фортепіано. Термін навчання тривав два роки. Ті, хто

закінчив повний курс, могли за бажанням залишитися ще на один рік для опанування практичних педагогічних умінь під керівництвом викладача старших класів. З 1899 року школа перетворюється на музично-драматичну, що було зумовлено введенням у програму нових предметів: сценічної гри, міміки, пластики, танців, історії побуту, історії драми. Курс навчання відповідно збільшився до трьох років.

Значною подією культурного життя стало відкриття в 1904 році музично-драматичної школи М. Лисенка, яка мала музичний і драматичний відділи. Викладання велося за програмами вищих навчальних закладів. До школи приймалися діти і юнаки віком (9-17 років). У школі викладали М. Лисенко (фортепіано), О. Вонсовська (скрипка), М. Золотова, О. Муравйова, Г. Любомирський (теорія музики і композиція), М. Старицька, Г. Гаєвський (сценічне мистецтво), В. Перетц (історія драми) та ін. Професором співу був видатний український тенор О. Мишуга, який співав на провідних оперних сценах Європи.

У 1918 році на базі цієї школи був заснований музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка. Серед його фундаторів і педагогів перших років були композитори К. Стеценко, М. Леонтович, П. Козицький, Л. Ревуцький, піаністи Г. Нейгауз, Г. Беклемішев, викладачі співу О. Муравйова, М. Микиша; хореограф і композитор В. Верховинець, режисери й актори І. Мар'яненко, Л. Курбас, Й. Стадник, М. Старицька та ін.

У 1925 і 1928 рр. до складу інституту ввійшли старші класи консерваторії, заснованої в Києві у 1913 році на базі музичного училища Київського відділення РМТ. Її організації сприяли С. Рахманінов, О. Глазунов, П. Чайковський. Молодші класи консерваторії було виділено в окремий заклад — музичний технікум.

У другій половині XIX століття відбувається і становлення професійної художньої освіти, що значною мірою пов'язано з відкриттям Київської рисувальної школи. Її заснував М. Мурашко, який мав вагомий педагогічний досвід. Він викладав малювання в Київській прогімназії (1868), Першій гімназії (1868-1870), реальному училищі (1873-1895). Рисувальна школа мала суттєве значення для розвитку національної мистецької освіти. Тут навчалися такі видатні митці, як М. Пимоненко, О. Мурашко, С. Костенко, І. Іжакевич, О. Курінний, Г. Світлицький та багато інших. Цей заклад став базою для заснування Київського художнього училища, що мало відділи живопису й архітектури.

В цей час в Україні ще не було спеціальних хореографічних навчальних закладів. Утім танці й ритміка вважалися обов'язковими предметами загальноосвітніх навчальних закладів і вимогами до культурної та освіченої людини були вміння виконувати досить складні танцювальні елементи на урочистих балах. Перший посібник з хореографії "Теорія українського народного танцю" було створено у 1919 році українським композитором, хоровим диригентом, хореографом і фольклористом В. Верховинцем.

Отже культурне життя в Україні було щільно пов'язане з освітніми процесами, що живило викладання мистецьких дисциплін у навчальних закладах і сприяло художньому розвитку учнівської молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

- *Козицький П.О. Спів і музика в Київській Академії за 200 років її існування. – К., 1971. -126 с.*
- *Попович М.В. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 1999. – 728 с.*
- *Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.*
- *Шамаєва К.І. Музична освіта в Україні у першій пол.XIX ст. – К., 1996.-135 с.*

УДК: 376.36:81'23

Синьов В.М., Колесник І.П.

ПОГЛЯД НА ВИТОКИ, МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ (ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Новітні історико-педагогічні дослідження останнього десятиріччя, присвячені відзначенню 175-річчя Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, дають підстави стверджувати, що в Україні вперше розпочалася підготовка вчителів-дефектологів у відкритому в місті Києві у 1908 році Фребелівському (названого так на честь німецького педагога Фрідріха Фребеля) жіночому педагогічному інституті. Засновником і першим директором даного інституту був професор І.О.Сікорський, завідувач кафедри психіатрії і нервових хвороб Київського університету св. Володимира. Підготовку педагогічних кадрів в інституті здійснювали за медико-психолого-педагогічним профілем, і саме це може слугувати свідченням про початок організації вищої дефектологічної освіти в Україні.

15 липня 1920 року Управління вищих шкіл міста Києва прийняло постанову про утворення на базі історико-філологічних факультетів Київського університету св. Володимира та вищих жіночих курсів Київського інституту народної освіти (КІНО). Згодом, 31 серпня 1920 року, до складу інституту були включені народний університет, створений на основі Політехнікуму, географічного, Фребелівського та вчительського інститутів, а також приватних жіночих та педагогічних курсів, які функціонували в місті Києві.

Радою професорів інституту було присвоєно ім'я М.П.Драгоманова, видатного українського вченого, культурного і громадського діяча. Спочатку у складі інституту було лише три факультети: 1) шкільний; 2) дошкільний; 3) лікувально-педагогічний.

Тому в історії НПУ імені М.П.Драгоманова одним з найперших підрозділів поряд із шкільними та дошкільними є лікувально-педагогічний факультет, який змінюючи назви та статуси, у даний час виріс у Інститут корекційної педагогіки та психології (ІКПП), створений у вересні 2003 року шляхом реформування дефектологічного факультету нашого університету.

В 1920-1921 навчальному році в інституті було створено факультет соціального виховання (пізніше педолого-педагогічний, згодом педагогічний факультет, а тепер Інститут педагогіки і психології), до складу якого ввійшли такі відділи: а) шкільний; б) дошкільний; в) лікувально-педагогічний, який готував спеціалістів-дефектологів для роботи з «розумово-дефективними», «морально-дефективними», глухонімими та сліпими дітьми.